

9. Зайцев О. Воєнна доктрина Михайла Колодзінського. URL: <https://uamoderna.com/images/archiv/2013-20/Zaitsev.pdf>
10. Златоструй. Древняя Русь. X-XIII вв. М., 1990.
11. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. Торонто, 1957. 40 с.
12. Погірко О. Концептуальні засади нової Воєнної доктрини. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 72–79.
13. Стратегія Воєнної безпеки України. Затверджена Указом Президента України 25 березня 2021 року № 121.
14. Цюрупа М.В., Ясинська В.С. Основи загальної та воєнної політології. К.: Кондор, 2013. 528 с.

References

1. Federico Aznar Fernandes-Montesinos (2019). We need to be prepared to live with lower level of security. *The Ukrainian Week*. № 10. 34–36.
2. Badrak V. (2021). *Nova voienna doktryna. Yaku stratehiu oborony realizovuvatyme Ukraina* [A new military doctrine. What defense strategy will Ukraine implement?]. URL: lb.ua/news/2021/03/29/480990_nova_voienna_doktryna_ya_ku_strategiyu.html (in Ukrainian).
3. Voennovedenye. *Pervyj opyt etoj nauky. Behlyj ocherk nachal'nykh osnovanyj* (1871). [Military science. The first experience of this science. A quick sketch of the initial foundations]. St. Petersburg. (in Russian).
4. *Voienna doktryna Ukrainy* (2012). [Military doctrine of Ukraine]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 15 cherv. 2004 r. № 648/2004 (v red. Ukazu Prezidenta Ukrainy vid 8 cherv. 2012 r. № 390/2012). Kyiv: MO Ukrainy. (in Ukrainian).
5. *Voienna doktryna Ukrainy* (2004). [Military doctrine of Ukraine]: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 15 cherv. 2004 r. № 648/2004. Kyiv: MO Ukrainy. (in Ukrainian).

6. *Voienna doktryna Ukrainy* (2015). [Military doctrine of Ukraine]: Zatverdzhena Ukazom Prezidenta Ukrainy № 555 2015 roku. Kyiv: MO Ukrainy. (in Ukrainian).
7. *Voienna doktryna ukrains'kykh natsionalistiv* (2019). [The military doctrine of Ukrainian nationalists]. Kyiv: Osnova. 288 s. (in Ukrainian).
8. Viazemsky Anna. (2001). *Horstka liudej* [A handful of people] Per. s frants. N. Khotynskoj. Moscow: Tekst. 240 s. (in Russian).
9. Zajtsev O. *Voienna doktryna Mykhajla Kolodzinskoho* [Mikhail Kolodzinsky's military doctrine]. URL: <https://uamoderna.com/images/archiv/2013-20/Zaitsev.pdf> (in Ukrainian).
10. *Zlatostruj. Drevniaia Rus' X-XIII vv.* (1990). [Zlatostroy. Ancient Russia. X-XIII centuries]. Moscow. (in Russian).
11. Kolodzinsk'kyj M. (1957). *Ukrains'ka voienna doktryna* [Ukrainian military doctrine]. Торонто. 40 s. (in Ukrainian).
12. Pohibko O. (2013). *Kontseptual'ni zasady novoi Voiennoi doktryny* [Conceptual foundations of the new Military Doctrine]. *Yurydychnyj visnyk*. № 3. 72–79. (in Ukrainian).
13. *Stratehiia Voiennoi bezpeky Ukrainy* (2021). [Military Security Strategy of Ukraine] Zatverdzhena Ukazom Prezidenta Ukrainy 25 bereznia 2021 roku № 121. (in Ukrainian).
14. Tsiurupa M.V., Yasynska V.S. (2013). *Osnovy zahal'noi ta voiennoi politolohii* [Fundamentals of general and military-political science]. Kyiv: Kondor. 528 p. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.20>
УДК 327.58(=161.2)(1-87)

Юлія Шахно

здобувачка кафедри управління та євроінтеграції
НПУ ім. М. П. Драгоманова,
вчителька історії Криворізької гімназії № 95
Криворізької міської ради

ORCID: 0000-0001-5036-8258
Email: shahnojulija@ukr.net

АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МІГРАНТА ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ АНТИ/МІГРАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

Анотація. У статті представлені результати дослідження ціннісних детермінант міграційних процесів. Авторкою наголошується, що вся історія людства є ілюстрацією періодичного зростання або зниження його мобільності. У сучасних умовах зміни усталеного розуміння простору і часу та пандемічних викликів, перед науковцями постає проблема переосмислення даного явища. Зокрема, на нашу думку, особливої уваги потребує аксіологічна детермінація міграційних процесів як одна зі стратегій мікрорівневої (родинної), групової, суспільної взаємодії, що може носити позитивний чи негативний характер.

Створення концепту «аксіологічна карта мігранта» реалізовувалось посередництвом засобів картографування: меридіональної та горизонтальної системи координат, що презентують групові й індивідуальні модуси цінностей. Теоретичне обґрунтування теми дослідження здійснювалось відповідно до наступних принципів: беззаперечності структурної організації цінностей та індивідуалізованих варіантів їх ієрархії; залежності екзистенційного варіанту аксіологічної карти від рівня свободи емігранта, який

обумовлюється локалізацією виходу і напрямками подорожування, соціальними та правовими статусами суб'єктів взаємовідносин, об'єктивними факторами суспільного розвитку тощо; забезпечення процесу осягнення «іманентного сенсу» (М. Вебер) індивідуального вибору діаспорального буття, вивченням емпірико-плюралістичних координат.

Стверджується, що суспільство не може існувати без загальноприйнятого ціннісного мінімуму, що забезпечує його функціональність та поліструктурність. Проектування аксіологічних карт мігрантів як осягнення «іманентного сенсу» індивідуального вибору з побудови анти/міграційних стратегій є перспективним напрямком філософсько-політичних досліджень. Вивчення проєкції індивідуальних ціннісних пріоритетів дозволить коректувати напрямки державної політики у сфері освіти, соціальної комунікації, економіки тощо.

Ключові слова: «аксіологічна карта мігранта», проєктування, цінності, анти/міграційні стратегії.

Yuliya Shakhno,

external PhD candidate of the
Department of Management and European Integration
National Pedagogical Dragomanov University,
history teacher of Kryvyi Rih City Gymnasium no. 95
of Kryvyi Rih City Council

MIGRANT'S AXIOLOGICAL ORIENTATIONS AS A BASIS OF MODERN ANTI/MIGRATION STRATEGIES

The article presents the results of the study of the dialectic of value determinants of migration processes. The author emphasizes that the entire history of mankind is an illustration of the periodical increases or decreases in its mobility. In modern conditions of changing the established understanding of space and time as well as pandemic challenges, scientists face the problem of rethinking this phenomenon. In particular, in our opinion, the axiological determination of migration processes as one of the strategies of micro-level (family), group and social interaction, which can be both positive and antagonistic, requires special attention.

The creation of the concept of "axiological map of the migrant" was realized through the means of mapping: meridional and horizontal coordinate system, representing group and individual modes of values. Theoretical substantiation of the research topic was carried out in accordance with the following principles: indisputability (an a priori principle) of the structural organization of values and individualized variants of their hierarchy; the dependence of the existential variant of axiological map from the initial level of freedom of the emigrant and the potential to fluctuations of such level, which are determined by the localization of the exit and travel directions, social and legal statuses of the interacting parties, objective factors of social development, etc.; ensuring the process of comprehension of the "immanent meaning" (M. Weber) of the individual choice of diasporic existence, by studying the empirical-pluralistic coordinates.

It is argued that a society cannot exist without a generally accepted minimum of values, which ensures its functionality and multi-structural nature. Designing axiological maps of migrants in order to comprehend the "immanent meaning" of individual choice in building anti/migration strategies is a promising area of philosophical and political research. The study of projections of individual priorities will allow to adjust the directions of state policy in the field of education, social communication, economy, etc.

Key words: "axiological map of a migrant", design, values, anti / migration strategies.

Постановка проблеми. Аналіз ноуменальної дійсності дозволив З. Бауману стверджувати, що «ми є свідками реваншу кочового способу життя над принципом територіальності і осілості» [1]. Таке превальювання обумовлює тимчасовість, екстериторіальність людського буття, що супроводжується деструкціями усталених сенсожиттєвих установок, локальним і духовним знекоріненням. Породжені цими явищами мінливість і фрагментарність ціннісних орієнтацій трансформують усталені стандарти життєдіяльності, піддаючи їх постійній біфуркації, проблематизують екзистенційні виміри вибору. Додатковий акцент «люди-новимірності» (Протагор) гуманітарної науки потребує детальнішого вивчення

аксіологічних детермінант у межах міграційного контексту.

Аналіз наукових публікацій. Проблема цінностей була предметом вивчення А. Маслоу, М. Хайдеггера, М. Шелера, Ф. Фукуями, А. Гуревича, Е. Фромма, І. Бичко, Ю. Шайгороди, В. Андрущенко, О. Туренка та ін. Міграції як похідну глобалізаційних процесів досліджували В. Попков, Т. Юдина, Т. Цимбал, Л. Донскінс, З. Бауман, Ж. Тощенко, В. Євтух та ін.

Мета статті. Розглянути основні аксіологічні детермінанти міграційних процесів у межах полірівневих і багатовимірних проєкцій індивідуальних/групових способів організації буття в «розсіянні».

Виклад основного матеріалу. В основі функціонування будь-якої форми організації суспільства (планетарного/групового масштабу) лежить фундаментальна система цінностей, яка наділена ідентифікаційними, субординаційними, оціночними, культуро-продукуючими, репрезентативними функціями тощо. Процес її становлення й актуалізація складових елементів детермінований історично та психологічно. Тому пріоритетність епохальних, цивілізаційних цінностей знаходить пряме відображення в індивідуальних вимірах людського буття.

Більшість сучасних дослідників наголошує на приматі особистого над суспільним. Так, О. Туренко, розглядаючи ціннісно-сміслові основи співіснування індивідуального та колективного, стверджує: «У сучасності ключові форми універсалізації сумісного буття втрачають свою світоглядну позитивність і оцінюються індивідами як механізми їх підкорення. Завдяки цьому життєсвіт людини отримує нову точку відліку – природні права переформатовуються в абсолютизацію особистих бажань. Колективне стає не метою, а «простором реалізації егоїстичних прагнень» [7, с. 5]. Актуалізує цей процес глобалізація, яка генерує різноманітні «граничні ситуації», задає координати життєвих колізій, а індивідуалізований шлях подолання перешкод, прибуття до «заданої точки» на карті, дуже схоже на героїзоване, авантурне, блискавичне турне в пошуках скарбу.

Саме виділення аксіології як окремої галузі філософського знання, дозволило вченим говорити про існування специфічного (наскрізного) середовища людського буття – аксіосфери, що являє собою субстанцію духовного змісту, категоріальним наповненням якої є цінності, у відповідності до яких реалізується її функціональність.

Тематика дослідження передбачає необхідність окреслити предмет аналізу через розробку концепту «аксіологічної карти мігранта». На наш погляд, вона являє собою умовну проекцію фундаментальних принципів організації буття «подорожувачого», що забезпечує індивідуальний поступ за рахунок системи ціннісних пріоритетів. Її моделювання передбачає виділення координат, що дозволить локалізувати ситуативну проекцію ціннісного виміру дійсності. Вихідними даними для означення аксіологічних координат є основи картографування, які обґрунтовуються через наступні аналогії: 1) поляризації проявів, дієвості, природи, характеристик та функціональності цінностей через кореляцію матеріального та ідеального, явного і уявного, суспільного й персонального, об'єктивного і суб'єктивного, абстрактного й конкретного, онтологічного та екзистенційного, укоріненого чи знекоріненого тощо; 2) горизонтальна проекція, як відображення індивідуального виміру аксіологічних пріоритетів, що презентує паралельність соціально-рольових варіацій та врівноваження ціннісного багажу («ціннісний екватор»), що є фактичним

проектом життєвого шляху мігранта; 3) меридіональна площина координат задана «вісьовою/нульовою» вертикаллю, що являє собою концепт абсолютних цінностей, які виступають підґрунтям інституалізації для суміжних цивілізаційних, моральних, духовних пріоритетів буття тощо.

Точки перетину глобалізованих меридіанів та екзистенційно-індивідуалізованих паралелей, з одного боку, утворюють системо-продукуючу цінність, яка задає нову ієрархію, шляхи досягнення мети, вибір засобів та методів її реалізації у межах спроектованих мереж аксіологічних площин, а з іншого – проектує багатовимірність та поліфункціональність суспільних полів, де реалізується ціннісна пріоритетність. Ці «поля або їх елементи можуть накладатися й взаємно підсилюватися, можуть конкурувати; діяти в цілком незалежних напрямках» [4, с. 92]. Детермінованість даного процесу здебільшого залежить не від мінливого просторово-часового континууму, а від впливовості даних індикаторів у сенсбуттєвій карті мігранта і бажання повертатися до них, як до базових, при реалізації власної дієвості, щоразу активізуючи їх значущість.

Паралельна проекція аксіологічної карти має два компоненти: мікрорівневий – особистісний та мезорівневий – груповий.

Цінності на індивідуальному рівні є емпірично обумовленими, рефлексивними новоутвореннями, що формуються у процесі соціалізації, шляхом особистісного екзистування: переживання соціальної дійсності, її багаторазової об'єктивності та присвоєння, що дозволяє окреслити сенсбуттєві пріоритети і досягти аксіологічного укорінення у паралельній та меридіональній проекції.

Однією з пріоритетних ціннісних орієнтацій будь-якої людини, зокрема і мігранта, є свобода. Свобода особистості – це і питання свободи волі, вибору та взаємозв'язку різних компонентів структури особистості: вольового, раціонального, ціннісного. «Свобода волі – здатність людини до самовизначеності в своїх діях» [6, с. 905]. В. Роменець зазначає що «це не ілюзія, а факт, який не суперечить принципу детермінізму». Слід тільки відмовитись від поверхового розуміння останнього. Так, «свобода і детермінізм вчинку виявляються лише моментами телеологічності, або доцільності, яка в плані вчинкової дії стає самоздійсненням» [5, с. 582-583]. Дана проблема складна та багатоаспектна. Її межі мають два модуси: «свобода від» та «свобода для», реалізація яких дає можливість усвідомити превалювання суб'єктивних/об'єктивних відносин і досягнути цілі та цінності, яких ми прагнемо досягти.

Контекстуальний розгляд цієї конотації знаходимо у статті З. Баумана «У пошуках центру, що тримає» [2]. У рамках осмислення поняття «фундаментальна конституція людини» як чіткої побудови, ієрархизованості, порядку, еволюції людського ества, що протиставлена децентрованої,

хаотичній спонтанності, автор обґрунтовує вроджену схильність до самоорганізації та самовпорядкування представників людського роду. Зазначає, що «недовизначеність і недоозначеність людини, позбавленої інстинктів, якими природа щиро наділила інші види, перетворюють цю істоту на "жмуток можливостей", які мають пройти відбір, після чого окремі з них могли б викристалізуватися в реальність існування» [2, с. 202]. Явище дефіциту, породжене пригніченням інстинктивного начала, заповнюється набутими знаннями, які роблять мігрантів своїми заручниками. Ця ознака (тривожність/недовизначеність) має амбівалентну природу: вона не абсолютне зло, але й не абсолютне добро, є проявом поляризації в конструюванні аксіологічних карт. Породжена дестабілізація буття потребує постійної рефлексії, що дозволить означити коефіцієнт його «привабливості та потенційної корисності», породжуючи відчуття тривоги та страху. Автор наголошує, що єдиним шляхом виходу з цієї ситуації є зменшення варіативності потенцій, яке забезпечить інституційну, диференційну, структуровану сталість, впорядкованість буття. «Двоїстість – ось доля людини, ото ж людське існування лишатиметься двоїстим, вимушеним одночасно впізнавати себе в двох украй різних образах світмості й непередбачуваності» [2, с. 205]. Задана парадоксальність як непереборна риса людської істоти – почуття свободи і вільного вибору, що автономізує людину й одночасно породжує бажання позбавитись вибору та його наслідків, визначатиме пріоритетність чергування епох антропоцентрування та антроподецентрування в історії людства.

Принцип і цінність свободи вибору як демонстрації власної дієвості, покладено нами в основу процесів планування індивідуальних аксіологічних карт. Адаже вихідною точкою до реалізації міграції/еміграції/імміграції є констатація позитивного вибору на користь однієї із стратегій подорожування. На нашу думку, саме ціннісна детермінанта є первинною при добровільному, самостійному прийнятті рішення, тобто це не вимушена дія, спровокована природними чи антропогенними катаклізмами, а виважене рішення з усвідомленням ризиків та переваг його реалізації.

Первинними каталізаторами міграції є типологічні особливості поведінки індивіда: екстраверта та інтроверта. Зосереджені на внутрішньому, інтроверти, менш мобільні, тому радше залишаться, аніж виїдуть. Оптимальним варіантом для них виступатиме туристичне чи віртуальне подорожування: онлайн-екскурсії, дистанційне навчання/робота тощо. Відкриті, ексцентричні особи – екстраверти, навпаки, швидше схилитимуться до переміщень, аніж залишаться.

Ще одним фактором є матеріальне становище потенційного мігранта. Науковці впевнено оцінюють сучасне суспільство як споживацьке. Тому меркантилізм як вид індивідуалістичного

протекціонізму в поєднанні з антропоцентризмом є пріоритетним ціннісним вектором в аксіологічній проєкції.

В основу життєдіяльності емігранта покладено бажання підвищити ефективність власного існування. Такий праксеологізм каталізує акт переміщення здебільшого на незначні відстані, з метою збереження права на відступ або створення плацдарму для подальшого подорожування. Найяскравішими представниками і протилежностями в цьому векторі є інтелектуальні та трудові мігранти. Перші намагаються досягти максимумів потенцій та абсолютів самореалізації, а другі – в пошуках/побудові «власного Ельдорадо» свідомо віддають себе «в рабство».

Вирішення матеріального питання не гарантує душевної гармонії, що дисонує через проблеми іншого характеру: люди звикають утікати від буденності, обтяженої сімейними обов'язками, одразу як виникають протиріччя через вичерпування створеного ними матеріального ресурсу. Здебільшого це нагадує стосунки жертви та грабіжника, в якій заробітчанин уречевлюється іншими членами родинного оточення, що підриває традиційні уявлення «безкорисливості», «любові», «співпереживання», «погляду в одну сторону», які асоціюються з таїнством шлюбу. Життя сім'ї в розлуці перетворює останній на симулякр сімейних відносин, який обумовлює одновимірність, симуляцію та імітацію гендерних ролей, а не реалізацію повноцінного сімейного, укоріненого буття. Деформацій зазнають субординаційні стосунки між членами родини, представниками поколінь, що провокує проблеми ідентифікації та ініціації підростаючого покоління, підсилює віталізм відносин, що є підґрунтям для екзистенційних фрустрацій усіх учасників процесу. Таке буттєве поневіряння знижує фізіологічну потребу в продовженні роду, бо чи захоче носій такої моделі поведінки перетворитись на його об'єкт. Провідна роль в урегулюванні даної проблеми належить державі, яка, застосовуючи принципи якорування, соціальної реклами, здатна ознайомлювати з можливими наслідками, популяризувати традиційні, помірковано-консервативні цінності сімейного життя, що дозволить мінімізувати ризики руйнації мікрорівневих спільнотних форм, обмежити масштаби міграції тощо.

Груповий компонент горизонтального планування аксіологічних карт мігранта виокремлений на основі реалізації особою власних соціальних ролей та соціальних статусів.

Піраміда потреб А. Маслоу оприявлює ціннісні пріоритети індивідуального рівня буття, проте формування уявлення про себе як самодостатню одиницю відбувається шляхом порівняння «Я» з «Іншим». Через що дана проєкція набуває нових конотацій, які усвідомлюються шляхом розуміння їх статусності у групових межах. Інстинктивно люди прагнуть позбавитись обтяжуючих обставин – стресорів, які вносять дезорганізацію в їхнє

світовідчуття. Постає дилема: «боротись чи втікати» (В. Кеннон), – це одна поляризація вибору в межах дослідження. Більшість людей одразу вдаються до внутрішньої «втечі», з метою мобілізації ресурсів у боротьбі з дійсністю, результативність якої детермінує поведінкові та ціннісні пріоритети подальшого існування. За позитивного вирішення ситуації суб'єкт набуває стабільності й продовжує розвиток, за негативного – отримує втомленість і надає втечі зовнішніх проявів, шукаючи більших потенцій, що дозволять бути успішнішим, перспективнішим, умотивованішим, одним словом «кращим».

Сучасна міграція вирішує проблему бідності, але раніше, в конфуціанстві, будучи одним з п'яти нещасть, вона долалась шляхом аскетизму – медитацій, що сприяють відновленню сил через прийняття ситуації як даної, або ж її поступовій легітимації; у християнстві бідність виправдовувалась вірою в спасіння чи блаженною діяльністю.

Четверту хвилю еміграції зазвичай називають заробітчанською, а отже, в основу анти/міграційних стратегій покладено порівняльний принцип добробуту в метрополії та за її межами. Американський філософ Ф. Фукуяма, аналізуючи процеси самоідентифікації, констатує факт підміни економічними стимулами прагнень до самореалізації та недооцінку (в порівнянні з економічним фактором) тимосу – «тієї частини душі, яка прагне визнання іншими, чи у формі ізотимії – визнання рівним у гідності, чи мегалотимії – визнання вищості» [8, с. 84]. Перш за все, дані поняття застосовувались до охоронців чи воїнів, що проявляли свою жертвність, захищаючи інших, з часом, ці біологічно детерміновані потреби людської душі стали опосередковуватись економічними показниками: статусом та багатством, які наділяють їх носіїв соціальним статусом (престижністю/убогістю), відповідним аксіологічним полем, способом життя, тобто здійснювали групову ідентифікацію. Вони не є універсальною константою, яка визначає буття від початку до кінця, а характеризуються як «позиційне благо» (Р. Френк) – відносна, а не абсолютна величина, що дозволяє людині визначати своє становище та рівень щастя відповідно не до абстрактно абсолютних статків, а відносно середньостатистичних групових показників достатку в спільноті, до якої вона належить.

У даному випадку матеріальне виступає мірилом, еквівалентом визнання, «маркером гідності», що виявляє внутрішньо-емоційний евідемонізм посередництвом гедоністичних проявів. Розгляд проблеми співвідношення статусності та багатства Ф. Фукуяма презентує з точки зору представників основних страт соціуму: багатих, середняків, бідних, які у власному прагненні зберегти/покращити своє становище, є антагоністами.

Це можна пояснити тим, що у часи соціальних потрясінь найбільше страждають ті, кому є що втрачати. Саме втрати і потенційні ризики, пов'язані з ними, змушують людей мобілізуватися та мінімізувати наслідки низхідних економічних потенцій: бідність, девіантність, маргіналізацію, акультурацію тощо. І якщо найбіднішим верствам населення, які знаходяться на межі виживання, не до лобювання власних інтересів, а фокус інтересів еліти зорієнтований на примноження власних статків, то середній клас, як основа громадянського суспільства, що має стабільні статки, є висококваліфікованою робочою силою з активною політичною позицією і найсуттєвіше впливає на політичні настрої в державах. «Індивіди часто сприймають економічну скруту не як нестачу ресурсів, а як втрату ідентичності. Сумлінна праця повинна давати особі гідність, але цю гідність не визнають і навіть засуджують, а інші люди, які не хочуть грати за правилами, мають непомірні переваги» [8, с. 91]. Набуття гідності середньостатистичним населенням можна спроектувати в наступних вимірах: перший репрезентує позицію «постраждалого», схилиючи середній клас до консервативних та релігійних груп, що «освячують» їх соціальний статус у протиставленні з такими ж середняками-іммігрантами, які, прибувши в країну, дестабілізують їх усталений спосіб буття; другий анонсує бачення проблеми з позицій «ображеного», демонструючи невідповідність і неспівмірність у рівні оплати праці та рівні життя середняків країн високорозвинених і тих, що розвиваються. Отримуємо наступний парадокс: міграція не забезпечує одномоментного позитивного результату набуття гідності, а служить лише його вихідною точкою. Завершення верифікації цього процесу можливе за рахунок легітимації ім/е/мігранта в приймаючому середовищі (натуралізація чи діаспоруалізація), або ж приведення у відповідність рівня життя до бажаного стандарту в межах метрополії.

Кодифікована рівність людей у демократичних суспільствах не гарантує їх рівноцінності. Навіть закони, що позбавлені ознак дискредитації, тяжіють до суб'єктивних стереотипних установок, поведінкових архаїзмів, пропам'ятних практик, релігійних догматів тощо, які є глибоко вкоріненими у свідомості людства і виступають маркерами групової сегрегації. Так, мігранти у взаємовідносинах з країною-реципієнтом можуть обрати наступні варіанти співіснування: або вимагати рівності з іншими представниками симетричних соціальних груп, або ж відстоювати право на власну самобутність. Але зазвичай, ці шляхи взаємообумовлені й виступають єдиною системою реалізації симбіозу в житті, у разі, якщо мігрант не обирає безконфліктний шлях повної натуралізації. Результатом цієї анти/міграційної перспективи є інституалізація іноетнічних елементів реципієнтського середовища, або ж анклавізація

через відмову та ігнорування титульної більшості, чи самоактуалізація через нейтралізацію власної «невидимості» (Р. Еллісон).

Аксіологічні детермінанти правового середовища організму метрополії продукують варіативність поведінкових шаблонів потенційних мігрантів. Демократичні режими, примат громадянського суспільства, інститут подвійного громадянства зорієнтовує мігранта на збереження екстериторіальної тягlosti, лобізму титульних інтересів, укоріненню на базі вихідної базової культури. У випадку переваги антидемократичних цінностей та пов'язаних з ними обмежень, особа прагне позбавитись тиску та нігілістичного знецінення власної значущості. Правові цінності країни реципієнта є важливим фактором конституалізації мігрантського буття та реалізації його повноти у межах нового правового поля. Мігранти, що свідомо стають на шлях натуралізації та асиміляції, прагнуть репрезентувати себе як гідних громадян, тому їхня діяльність спрямована на скорішу легітимізацію себе, через правочинну дію, соціально-економічну свідомість, культурну інтегрованість, які дозволять регламентувати стосунки в системі «частина-ціле». Адже нехтування та ігнорування загально визнаних приписів прискорює ізоляцію та подальше вилучення маргінальних елементів.

Вертикальна проекція аксіологічного картографування представлена абсолютними цінностями, що є загально визнаними, заданими точками орієнтування людини в житті. Діалектичність ціннісних пріоритетів первинної та вторинної ланки детермінації людського буття, розглядається нами за допомогою прийому масштабування, що дозволяє виявити ступінь взаємовключеності мікро- та макрорівневих структур у процесі створення аксіологічних карт.

Однією з пріоритетних ціннісних проблем як мобільного, так і осілого подорожуючого є пошук сенсу буття в розсіянні та осягнення сенсу життя, відповідно до яких вибудовуються стратегії поведінки як укоріненого, так і знекоріненого індивіда. Позитивне їх вирішення ускладнюється порушенням комунікативних зв'язків з метрополією і дистанціюванням від нової титульної спільноти. Додаткову потенцію реалізує буденність, яка поглинає сенсожиттєві ідеали, перетворюючи їх у механізми власного існування, спрямовані на задоволення вітальних потреб. У такому вимірі вони або не сформовані, або не ідентифіковані через безпосередність осягнення дійсності. Акцентування смислової пріоритетності відбувається шляхом подолання «пікових переживань» (А. Маслоу), що змушують шукати перспективи буття, перегруповуючи сили, застосовувати превентивні дії для зменшення потенційних ризиків. Модальність мінливої сучасності дозволяє визначити інструментальну природу пошуків, за логікою якого «сенси життя» усвідомлюється як «формула впорядкованості» [1].

У діаспоральній тематиці, особливої уваги заслуговує діяльність самосвідомих активістів, які віднайшли своє покликання у плеканні та конструюванні стану укоріненості серед інших етнофорів. Служіння цій меті забезпечує тривале переживання ейфорії, що фактично є мірилом задоволеності, реалізованості особистості, а значить і смислової наповненості буття.

Дотичним ціннісним вектором меридіональної проекції є аксіоматичне судження: «найвища цінність – людське життя». Загроза існуванню останнього (природні, техногенні, військові катастрофи) активізує інстинкти самозбереження, що спонукають залишати обжиті, індивідуально облаштовані, комфортні місцини та порушують варіативність переміщень. Або ж, навпаки, пандемічний фактор сегрегував різностатусних емігрантів: одних схилив до остаточного осідання, а інших – до репатріації. Вихідним критерієм цього розподілу стала смислова цінність здоров'я. Ця гранична ситуація, породжена страхом втратити все: і життя, і накопичені кошти, змусила багатьох поставити життя на паузу та спробувати переосмислити вічне. Звичайно, вихід з локдауну, необхідність відновлення функціонування економіки активізують попит на поновлення рухливості, тому повернення мобільності населення – питання часу.

Технократизм, породжений промисловою революцією, НТР, розірвав симбіозний зв'язок між Людиною та Природою, сфера стосунків яких реалізується у двох аспектах: «а) ставленням людини до своєї власної природи (до свого тіла) і б) ставленням людини до природи-довкілля» [3, с. 126]. Відновлення гармонізації відносин, екологічного балансу, можна досягти шляхом усвідомлення своєї єдності з довкіллям, включаючи соціальне; дбайливого ставлення до всього живого на землі; раціонального використання природних ресурсів; охорони довкілля; екологічної культури тощо. Дані принципи, кодифіковані у концепції «сталого розвитку», миттєво набули загальнолюдського масштабу.

Значущість етизму (І. Надольний) як системи ціннісних орієнтацій, що ґрунтується на ідеалах добра, гуманності, справедливості, відповідальності за долю інших людей тощо, зростає в рамках окреслення мирних принципів культурного міжетнічного співіснування, подолання деструктивних (маргіналізація, криміналізація тощо) та конфліктогенних (релігійного протистояння, територіальних претензій, тероризму) вимірів міграції, врегулювання масштабів і напрямів переміщень та висвітлення альтернативності цього процесу.

Комплексна рефлексія загальнолюдського ціннісного багажу, дозволить реалізувати модернізаційні процеси аксіологічних пріоритетів українця. Як зазначає Ю. Шайгорода «до проблем смислів і цінностей найчастіше звертаються саме в епохи кардинальних змін. Адже система цінностей не

лише характеризує стан суспільства – вона, багато в чому, визначає шляхи і результати його розвитку» [9, с. 16]. Саме тому зі здобуттям незалежності нашою країною розгорнувся перехідний етап становлення нового ціннісного середовища, пов'язаний із кристалізацією ідеї державності та окресленням векторів розвитку суспільства і держави, а згодом – з процесами деколонізації суспільної свідомості, культурного простору України. Через тривалу відсутність державності та колоніально-асиміляторську політику, модернізаційні процеси українського ціннісного простору мають суперечливу природу, вкраплену структуру та наздоганяючий характер, що обумовлюють спрощені варіанти проєкції аксіологічних карт, інкорпорацію неадаптованих запозичень та їх еkleктичність. Тобто змінюється форма, а не зміст. «Успіхи модернізації значною мірою залежать від рівня сформованості, змісту та ієрархії базових цінностей. Водночас, зміст і структура фундаментальних цінностей мають не лише свідчити про готовність суспільства до модернізаційних змін, про прагнення соціальних груп виступити суб'єктами цих змін, але й – містити чітке бачення їх мети, уявлення про шляхи та способи її досягнення» [9, с. 19]. А реально маємо: національну, посттравматично-деформовану, індивідуально-дисбалансовану програму ревалоризації, що дестабілізує, гальмує процеси демократизації та економічного і духовного відродження на всіх рівнях буття. Окрім нагальності перепроєктування ціннісного пласту, для України вагомим чинником рефлексії над актуальною ситуацією є розгляд проблеми в міграційному контексті, адже окупація Криму, бойові дії на Сході, підписання Договору про асоціацію з ЄС спровокували сплеск рухливості населення. Осмислення даного напрямку ми вважаємо доцільним за допомогою категорій «єдності», «соборності» українського народу в межах держави та з українцями у світі, незалежності в економічному розвитку й зовнішньополітичній діяльності, що перетворить Україну на повноправного суб'єкта політичної діяльності й дозволить реалізувати суверенність у повному обсязі.

Отже, формування єдиного державно-політичного організму обумовлене фактом наявності спільного ідейного та духовного консенсусу спільноти, що актуалізує проблему становлення ціннісного потенціалу та його функціонування у певному суспільстві й дисперсно розсіяному масиві за його межами. Подолання субрегіональних ціннісних стереотипів і творення якісно нового аксіологічного поля – завдання надважливе. Потрібно не реанімувати багатовікові релікти й атавізми, а модернізувати ціннісні вектори, переосмислити їх і трансформувати у якісно нове духовне утворення з глибинними підмурками європеїзму, гуманізму, свобододіяння (не просто стан свободи – вільності від норм, детермінант існування, а можливість реалізації себе у свободі, незважаючи на вище вказане), культуротворення, тим самим

забезпечивши перетворення слабких рис етноментального поля на міцніші світоглядні системи.

Висновки і пропозиції. Окреслені результати дослідження, дозволяють стверджувати, що суспільство не може існувати без загальноприйнятого ціннісного мінімуму, що забезпечує його функціональність та поліструктурність. Планування аксіологічних карт мігрантів як осягнення «іманентного сенсу» індивідуального вибору з побудови анти/міграційних стратегій є перспективним напрямком практичних філософсько-політичних студій. Ми переконані, що цілеспрямований та модернізований вплив реформованої освіти, національної культури, духовного укорінення людини дозволить змінити міграційну ситуацію в Україні на краще.

1. Бауман З. *Текущая современность*. URL: <https://avidreaders.ru/download/tekuchaya-sovremennost.html?f=epub>

2. Бауман З. *У пошуках центру, що тримає / Глобальні модерності / За ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона; Пер. з англ. Т. Цимбала*. Київ: Ніка-Центр, 2013. 400 с.

3. Вишневецький О. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. Вид. 2-ге, доопрац. і доп.* Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.

4. Вояковський Д. *Ментальні кордони в Європі без кордонів / Пер. з польск. В. Ф. Саган*. Київ: Ніка-Центр, 2012. 320 с.

5. Роменець В. *Історія психології XIX – поч. XX століття*. Київ: Вища шк., 1995. 614 с.

6. *Всемирная энциклопедия: Философия / Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов*. Москва: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. 1312 с.

7. Туренко О. *Пошуки смислів сумісності індивідуального й колективного: соціально-філософський досвід Середньовіччя: Дис. докт. філос. наук*. Київ. 2016. 420 с.

8. Фукуяма Ф. *Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / Пер. з англ. Тетяна Сахно*. Київ: Наш Формат, 2020. 192 с.

9. Шайгородський Ю. *Аксіологічний вимір української моделі модернізації. Наукові записки*. 2012. Вип. 4 (60). С. 14-22.

10. Шахно Ю. *Суб'єктивні умови інституційного оформлення діаспор*. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 106. С. 286-290.

References

1. Bauman Z. (2004). *Tekuchaya sovremennost'* [Fluid modernity]. URL: <https://avidreaders.ru/download/tekuchaya-sovremennost.html?f=epub> (in Russian).

2. Bauman Z. (2013). *U poshukakh tsentru, scho trymaie / Hlobal'ni modernosti* [In Search of a Holding Center / Global Modernity]. Za red. M. Fezerstouna, S. Leshy, R. Robertsona; Per. z anhl. T. Tsybala. Kyiv: Nika-Tsentr. 400 p. (in Ukrainian).

3. Vyshnevsky O. (2006). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrains'koi pedahohiky : navch. posib.* [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy:

tutorial]. Vyd. 2-he, dooprats. i dop. Drohobych: Kolo. 326 p. (in Ukrainian).

4. Voyakovsky D. (2012). *Mental'ni kordony v Yevropi bez kordoniv* [Mental borders in Europe without borders] / Per. z pol's'k. V. F. Sahan. Kyiv: Nika-Tsentr. 320 p. (in Ukrainian).

5. Romenets V. (1995). *Istoriia psykholohii XIX – poch. XX stolittia* [History of psychology of the XIX – XX century]. Kyiv: Vyscha shk. 614 p. (in Ukrainian).

6. Gristanov A. A. (2001). (ed.). *Vsemirnaya enciklopediya: Filosofiya* [World Encyclopedia Philosophy] / Gl. nauch. red. i sost. A. A. Gricanov. Moskow: AST, Minsk: Xarvest, Sovremennyj literator. 1312 p. (in Russian).

7. Turenko O. (2016). *Poshuky smysliv sumisnosti individual'noho j kolektyvnoho: sotsial'no-filosofs'kyj dosvid Seredn'ovichchia* [The search for meanings of compatibility

of individual and collective: the socio-philosophical experience of the Middle Ages]: Dys. dokt. filos. nauk. Kyiv. 420 p. (in Ukrainian).

8. Fukuyama F. (2020). *Identychnist'. Potreba v hidnosti j polityka skryvdzhenosti* [Identity. The need for dignity and the politics of resentment] / Per. z anhl. Tetiana Sakhno. Kyiv: Nash Format. 192 p. (in Ukrainian).

9. Shaygorodsky Y. (2012). *Aksiolohichnyj vymir ukrains'koi modeli modernizatsii* [Axiological dimension of the Ukrainian model of modernization]. *Naukovi zapysky*. Vyp. 4 (60). P. 14-22. (in Ukrainian).

10. Shakhno Y. (2016). *Sub'iektyvni umovy instytutsijnoho oformlennia diaspor* [Subjective conditions of institutionalization of diasporas]. *Hileia: naukovyj visnyk*. Vyp. 106. P. 286-290. (in Ukrainian).